

Kekkonen ja Suomi lännestä

Hannu Rautkallio: Kekkonen ja Moskova. Suomi lännestä nähtynä 1956–1962. Tammi 1991 Jyväskylä. 554 s.

Dosentti *Hannu Rautkallio* on osoittanut olevansa hyvin tuottelias poliittisen historian tutkija. Viime vuonna häneltä ilmestyi kaksikin teosta, ja niistä 'Paasikivi vai Kekkonen. Suomi lännestä nähtynä 1945–1956' ilmeisesti aloitti myöhemminkin jatkuvan teossarjan. Teoksessaan *Kekkonen ja Moskova. Suomi lännestä nähtynä 1956–1962*, Rautkallio käsittelee kiintoisaa ajanjaksoa, sisältyväthän siihen varsin dramaattiset ulkopoliittiset tapahtumat Kekkonen ensimmäisellä presidenttikaudella. Usean aikaisemman teoksensa tapaan Rautkallio etsii valaistusta Suomen ulkopoliittikan tapahtumiin, ulkopoliitikassa tehtyihin ratkaisuihin ja niiden seurauksiin etenkin USA:n ja Iso-Britannian ulkoasiainhallinnon asiakirjoista. Ensimmäisen kerran on nyt käytetty Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusneuvoston Suomea koskevia asiakirjoja vuosilta 1954–60.

Iso-Britannian suurlähettiläs Sir Douglas Busk lausui presidentti Kekkosesta vuosikatsauksessaan 1959: ”-- luulisin hänen jatkavan pyrkimyksiään varmistaa henkilökohtaista valtansa -- sen vuoksi, että uskon hänen olevan valmis mukautumaan venäläisten edessä hintaan mihin hyvänsä, ja että hänellä on pak-

komielle, että vain hän yksin voi vastata tästä politiikastaan maansa hyväksi.”

Buskin mukaan Kekkonen usko Neuvostoliiton voimaan alistumisen välttämättömyydestä ei johtunut yksinomaan Suomen vaarallisesta läheisyydestä Neuvostoliittoon vaan myös Kekkonen pessimistisestä arviosta vertailtaessa demokraattisten ja kommunististen järjestelmien suhteellisia voimia.

Tämä Buskin muotoilema luonnehdinta Kekkonen poliittisen toiminnan motiiveista ja argumenteista hallitsee hyvin vahvana selitysmallina myös Rautkallion selitystä ja tulkintaa Suomen ulkopoliittisen johdon ratkaisuista.

Ei voida kiistää, etteikö selitysmalli olisi varsin tuttu ja nauttisi tällä hetkellä laajaa hyväksyntää, mutta sitä olisi tarpeen myös problematisoida.

Kekkonen toimintamotiivien selittäminen ensisijaisesti valtopoliittisilla pyrkimyksillä ja Kekkonen käsityksellä omasta korvaamattomuudestaan tuntuu kuitenkin liialliselta yksinkertaistamiselta. Toivoa vain sopii, ettei tutkimus pitkäksi ajaksi jäisi tämän selitysmallin vangiksi.

Mikäli Rautkallion tavoitteena on ollut lähinnä sen valottaminen, minkälaisena Kekkonen ja Suomen harjoittama ulkopoliitikka eri vaiheineen näyttäytyy länsivaltojen diplomaattiasiakirjoissa, työ täyttää tehtävänsä. Osaksi teos on näet enemmänkin mielenkiintoista reportaasia siitä, mitä diplomaattiasiakirjat kertovat kuin asioita laajempiin yhteyksiinsä asettamaan pyrkivä looginen tutkimus. Paikoitellen taas tutkimusote on analyttisempi ja problematisoivempi. Rautkalliolla on kuitenkin taipumus tehdä mieluummin paljon

pieniä kysymyksiä kuin pohtia suuria, laajemmin selittäviä ongelmia.

Vaikka tarkoituksena onkin ollut Suomen ulkopoliittisen päätöksenteon ja ratkaisujen katsominen länsivaltojen diplomaattiasiakirjojen valossa, teos mielestäni olisi paljon voittanut laaja-alaisemman näkökulman huomioon ottamisella. Tarkoitetaan sekä Suomen ulkopoliittisen päätöksenteon että länsivaltojen diplomaattiedustajien tulkintojen ja reaktioiden sitomista kiinteämmin kansainvälis-poliittiseen tilanteeseen ja suurvaltasuhteita määränneisiin seikkoihin. Hyödyllinen näkökulma tässä suhteessa olisi ollut Suomen ulkopoliittisen linjanmuodostuksen ja ratkaisujen tarkastelu osaksi reagoitina Neuvostoliiton 1950-luvun puolivälissä omaksumaan hyvin ekspansiivisen rauhanomaisen rinnakkainelolon doktriiniin perustuviin pyrkimyksiin. Samoin olisi Kekkonen pessimistiseksi ja synkäksi nähty maailmankuva saanut kirkkaampaa valoa ja perustetta, jos tekijä olisi kiinnittänyt eräissä yhteyksissä (jo vuosina 1957–58) huomiota 1950-luvun loppuvuosina suurvaltojen kesken ankaran käytyyn sotilaalliseen varustautumiseen ja ydinasekilpailuun.

Neuvostoulkopoliittikan perustana olleen rauhanomaisen rinnakkainelolon doktriinin todellakin ekspansiivista luonnetta ja propagandistisia keinoja näyttää ainakin osaksi hyvin ymmärretyn Suomen ulkopoliittisessa johdossa 1950-luvun puolivälin jälkeisinä vuosina. Tässä kohden jää suurella mielenkiinnolla odottamaan Juhani Suomen Kekkos-elämäkerran seuraavaa osaa – vallitseehan edelleen se asiantila, että vain hänellä on

pääsy kaikkien Kekkonen ensimmäisen presidenttikauden aikaisten asiakirjojen ääreen.

Hyödyllistä olisi siten ollut enemmän ja useammassa kohden pohtia sitä, miten Suomen ulkopoliittisen johdon toimintaa ja ratkaisuja katsottiin lännessä suhteessa Neuvostoliiton strategiaa ja toimenpiteitä vastaan.

Käyttämistään länsivaltojen diplomaattiasakirjoista sekä mm. tekemillään haastatteluilla Rautkallio on saanut monessa kohdin mielenkiintoista lisävalaistusta Suomen ulkopoliittisen päätöksenteon vaiheisiin ja tietysti myös siihen, mitenkä Suomeen ja presidentti Kekkonen pyrkimyksiin ulkopoliittikan johtajana on lännessä asennoiduttu.

Läntisistä diplomaattiasakirjoista ja Rautkallion tekstistä syntyy kuva, jonka mukaan Kekkosella oli ensimmäisinä presidenttivuosinaan todella hyvin ahdas käsitys Suomen ulkopoliittikan liikkumatilasta suhteessa Neuvostoliittoon. Selvimmin sitä osoittaa kysymys Suomen menettelystä Unkarin kriisin yhteydessä 1956 YK:ssa suoritetuissa äänestyksissä. Suomen silloisen YK-suurlähettilään Ralph Enckellin haastatteluun perustaen Rautkallio tuo esiin uutta tietoa ja kertoo presidentti Kekkonen antaneen ohjeen, että Suomen oli Yhdysvaltojen päätöslauselmaehdotuksesta äänestettäessä mentävä Neuvostoliiton puolelle kansandemokratioiden rivistöön, joilla Suomen tavoin oli omat yya-sopimusvelvoitteensa Neuvostoliitolle. Suurlähettiläs Enckellin ansiota oli, että Suomi omaksui puolueettoman pidättäytyvän linjan äänestyksessä; linja viitoitti Suomen YK-politiikkaa eteenkin päin.

Lähteidensä perusteella Rautkallio piirtää Kekkosesta kuvan, jonka mukaan hänellä todellakin oli hyvin pessimistinen käsitys Suomen mahdollisuuksista itsenäiseen harkintaan ottamatta kaikessa huomioon Moskovan tahtoa ja odotuksia. Kekkonen niin ikään uskoi sosialismin levittämiseen maailmassa ja sosialistisen järjestelmän etevämmyyteen kapitalismiin verrattuna. Länsivalloista pyrittiinkin vaikuttamaan Kekkoseseen siten, että hän muuttaisi pessimistisiä käsityksiään ja maailmankatsomustaan. Toisin kuin me Suomessa olemme tottuneet ajattelemaan, lännessä nähtiin myös, että Kekkonen oli heikko ja Neuvostoliiton painostukselle altis maan johtaja.

Yöpakkasvaiheesta loppupuolella vuotta 1958 Rautkallio luo pääasiassa suomalaista tutkimusaineistoa käyttäen hyvin mielenkiintoisen ja osaksi myös aikaisempia käsityksiä kyseenalaistavan tulkinnan ja kuvauksen. Rautkallion näkemyksen mukaan Fagerholmin hallituksen nimittämistä seurannut ulkopoliittinen kriisi Neuvostoliiton kanssa johtui paljolti Kekkonen ja häntä lähellä olevan pienen maalaisliittolaisen henkilöryhmän valtopoliittisista tavoitteista. Neuvostoliitto oli valmis jäädyttämään suhteet vahvistaakseen Kekkonen horjuvana pidettyä valta-asemaa Suomessa.

Lähinnä markkinoinnin edistämiskeinona on pidettävä sitä, että kirjan nimiotsakkeessa kuvattava aikaväli on ulotettu vuoteen 1962 saakka, näyttäähän tällöin Suomen ulkopoliittikan kaikkein dramaattisinkin vaihe, syksyn 1961 noottikriisi seurauksineen sisältyvän tarkasteluun. Tosiasiassa Rautkallion syste-

maattisempi esitys päättyy vuoteen 1960.

Lyhyessä jälkikatsauksessa tosin kosketellaan myös noottikriisiä, mutta hyvin pinnallisesti ja lähinnä haastattelutietoihin perustuen. Niistä saadut viitteet ovat sinänsä mielenkiintoisia havaintoja noottikriisin syiden vyyhdessä (ja tulivat näkyvästi huomioiduksi myös julkisessa keskustelussa), mutta niiden hypoteettisuus asettaa lähinnä kysymyksiä perässä tuleville tutkijoille – ilmeisesti myös Rautkalliole itselleen, kunhan läntinen lähdeaineisto vuodesta 1961 eteenpäin avautuu tutkijoiden käyttöön. Toivottavasti Suomea ja sen ulkopoliittista päätöksentekoa lännessä päin nähtynä tarkasteleva Rautkallion teossarja saa silloin jatkoa.

Jorma Kallenautio

Kirjallisuuden tutkimuksen historiaa

Yrjö Varpio: The History of Finnish Literary Criticism 1828–1918. The History of Learning and Science in Finland 1828–1918. Societas Scientiarum Fennica 1990 Tampere. 243 s.

Suomen Tiedeseuran julkaiseman autonomian ajan oppihistoriaa käsittelevän sarjan ensimmäiset niteet ilmestyivät jo 1960-luvun jälkipuoliskolla. Tampereen yliopiston kotimaisen kirjallisuuden professorin Yrjö Varpion kirjoit-